

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

Автор, досліджуючи міжнародну практику формування та реалізації державної молодіжної політики, розкриває її на прикладі країн Європейського Союзу, а також враховуючи міжнародний досвід, надає пропозиції щодо формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні.

Ключові слова: державна молодіжна політика, управління, розвиток, становлення, формування, суспільство, молодь, державний рівень, міжнародний досвід.

Автор, исследуя международную практику формирования и реализации государственной молодежной политики, раскрывает ее на примере стран Европейского Союза, ведь по его мнению необходимо на государственном уровне создать условия для самореализации молодежи и вовлечения ее в процессы развития общества, а также, учитывая международный опыт, вносит предложения относительно формирования и реализации государственной молодежной политики в Украине.

Ключевые слова: государственная молодежная политика, управление, развитие, становление, формирование, общество, молодежь, государственный уровень, международный опыт.

The author, while researching the international practise of the formation and realization of state youth policy, views it on the example of. , because in her opinion it is necessary on the state level to create conditions for youth' self-realization and its involvement in the processes of society's development, and also, taking into account the international practise, she suggests ways regarding formation and realization of state youth policy in Ukraine.

Key words: state youth policy, management, development, growth, formation, society, youth, state level, international practise.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Об'єктивно оцінити проблеми молоді, а відтак відповідним чином провадити у державі молодіжну політику, можна за умов не лише глибокого вивчення ситуації у молодіжному середовищі, але й аналізуючи ті процеси, що пов'язані з молоддю за межами України. Тому чи не одним з центральних у ряду головних завдань сучасної молодіжної політики після вироблення її основоположних засад, є вивчення та узагальнення досвіду її впровадження у тих країнах, котрі мають багаторічні здобутки та напрацювання у цьому напрямі [4, с. 123].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженню міжнародної практики формуванню та реалізації державної молодіжної політики присвятили свої праці вітчизняні й зарубіжні вчені, політичні та

державні діячі. Серед них заслуговують на увагу роботи М. О. Багмета, Є. І. Бородіна, Головатого М. Ф., Довгань Л., Кербаль М. О., Колісніченко Н. М., Перепелиці М. П., Сторожук Р. П., Ярошенко В. М. та інших.

Формулювання мети статті. Метою статті є розгляд основних моделей державної молодіжної політики та пропозиції автора щодо впровадження міжнародного передового досвіду щодо формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття молодіжної політики в країнах Європи дещо відрізняється від вітчизняного хоча б тому, що в кожній країні склалися свої національні традиції роботи з молоддю, що має або динамічний, або статичний характер. Наприклад, у країнах Північної Європи переважає статична модель, у той час як у Великобританії, Данії, країнах Середземномор'я – динамічна модель, яка

надає великого значення постійним змінам у роботі з молоддю, забезпеченню взаємодії між учасниками процесу розроблення й упровадження молодіжної політики [7].

Беручи до уваги способи координації молодіжної політики та законодавство щодо молоді, розвинуті країни Європи можна класифікувати наступним чином:

- з розвинутим молодіжним сектором: молодіжна політика безпосередньо сконцентрована в конкретно визначеному молодіжному секторі, який домінує. Прикладом є: Австрія, Люксембург, Ліхтенштейн, Іспанія, Греція, Португалія;

- з обмеженим молодіжним сектором: молодіжну політику частково передано до спеціалізованого сектора, а частково розподілено серед традиційних секторів, а саме: освіта, працевлаштування, охорона здоров'я тощо. Це спостерігається в Нідерландах, Франції, Бельгії, Ірландії, Фінляндії, Швеції, Норвегії;

- без спеціального молодіжного сектора: молодіжну політику розподілено за традиційними секторами без явно вираженого центру. Прикладом є: Великобританія, Ісландія, Італія, Данія [8].

Український дослідник Перепелиця М.П. у своїй роботі «Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект)» зазначає, що «світовий досвід формування і здійснення молодіжної політики свідчить, що державне регулювання в цій сфері є найбільш складним питанням, і ефективність такої політики знижується як в разі перебільшення ролі державних заходів, так і за дуже обмеженого використання державних механізмів» [6].

Світовий досвід переконує, що уряди різних країн шукають свої підходи до формування та реалізації молодіжної політики. У розвинутих демократичних країнах молодіжна політика, в основному, має трьохрівневу структуру, що дає їй змогу проводити її на державному, регіональному і місцевому рівнях [4]. В країнах Західної Європи на цих засадах активно розробляються та впроваджуються комплексні заходи стосовно молоді. У багатьох країнах Центральної і Північної Європи молодіжна політика базується на визнанні відповідальності держави за успішне включення в суспільно-політичне життя всіх верств молоді [1]. Заслуговує уваги типологія молодіжної політики, запропонована в 2000 році Д. Галлі та С. Паугамом, яка була основана на аналізі роботи з молоддю в Європі. На основі вищезазначеної типології, система соціального забезпечення в Європі класифікується наступним чином:

- соціал-демократична модель соціального забезпечення (скандинавські країни);

- ліберальна модель (мінімальний режим соціального забезпечення. Прикладом є Великобританія);

- консервативна модель (орієнтована на зайнятість; центральноєвропейські країни);

- субінституціональна модель (країни Середземномор'я) [7].

Відповідно до класифікації Д. Галлі та С. Паугами, можна визначити моделі молодіжної політики, а саме:

- універсалістська модель країн Скандинавії;
- громадівська модель Великобританії;
- протекційна модель країн Центральної Європи;
- централізована модель країн Середземномор'я.

Універсалістська модель молодіжної політики є порівняно новою. Це результат реорієнтації політики щодо молоді в останні 10-15 років. Молодіжна політика в Скандинавії розвивалась як розріджена серед різних секторів, будучи координованою відповідним міністерством, що відповідає за державну молодіжну політику. Зауважимо, що у цій моделі не має міністерства у справах молоді. Молодіжний сектор незнаний або відсутній. Громадянське суспільство відіграє головну роль у формуванні та реалізації молодіжної політики, а держава та інститути влади спільно з громадянським суспільством виробляють та впроваджують молодіжну політику. Суттю Скандинавської моделі є те, що її цільовою групою є вся молодь, яка включає юнаків та дівчат віком до 25 років. Отже, молодіжна концепція використовує поняття молодіжної політики у вузькому сенсі, не включаючи доюнацький вік. Слід зазначити, що основною проблемою молодіжної політики до 1990-х років було молодіжне безробіття, у той час як на сьогодні основним питанням є участь молоді в громадському житті суспільства. За універсалістською моделлю молодь розглядається як соціальний ресурс. Крім соціального та психологічного розвитку, головними цілями молодіжної політики є автономність та незалежність. Ці цілі зміцнюють раннє досягнення статусу дорослого та ранню незалежність від батьківського впливу, що існують серед молоді Скандинавії. Слід зауважити, що держава зацікавлена в освітніх засобах, особливо пропаганді здоров'я, як елементу роботи з молоддю.

Модель молодіжної політики Великобританії ґрунтується на традиціях і є громадівською, тобто робота з молоддю спрямована на роботу в громаді. Традиційно вплив держави на роботу з молоддю обмежений. Панівний образ молоді – молодь як проблема. Зауважимо, що найважливішими проблемами є проблема продовження періоду молодості та участь молоді у громадському житті. Цільовими групами державної молодіжної політики є, головним чином, конкретно визначені різні групи молоді із особливими потребами, а головною метою – запобігання соціальним проблемам. Тому, ця модель молодіжної політики характеризується мінімальним впливом держави щодо соціального забезпечення. Та на жаль, у зв'язку зі зростанням проблем, пов'язаних із соціальним виключенням молоді, в останні роки вона все більше тяжіє до ліберальної моделі [9].

Модель молодіжної політики країн Центральної Європи має давні традиції. Основні

принципи та ідеї державної молодіжної політики виникли ще під час періоду між Першою та Другою світовими війнами, а тому молодь у контексті політики визначається як молоді люди і включає в себе не лише дітей віком до 18 років, а й молодих дорослих та молоді сім'ї. Молодь розуміється як категорія, що є вразливою та соціальна група, яка потребує захисту, підтримки та стимулювання. Основний акцент в протекційній моделі державної молодіжної політики в країнах Центральної Європи робиться на професійній роботі з молоддю, залучаючи велику кількість волонтерів. Цією роботою займаються молодіжні міністерства, уповноважені управління та профільні молодіжні сектори. Як і в універсалістській моделі, молодіжна політика формується та впроваджується спільно інститутами держави та громадянського суспільства. До того ж модель молодіжної політики країн центральної Європи є більш обширною: цільовими групами є і специфічні групи молодих людей з особливими потребами, і весь загал молодих людей. Зауважимо, що важливими молодіжними проблемами є залучення молоді до громадського життя та її соціальне визначення. Ця модель молодіжної політики високоінституціалізована, має відповідну правову систему: не зважаючи на те, що молодіжні проблеми з часом змінюються, принципи та організаційна основа молодіжної політики є сталими [7].

Особливої уваги заслуговує модель молодіжної політики країн Середземномор'я. У той час як робота з молоддю, її підтримка є традиційно обов'язками сім'ї та церкви, держава протягом останніх двадцяти років створила свої інституції, які займаються вирішенням молодіжних проблем. Вікові межі молоді становлять від 15 років – нижня межа, до 25-30 років – верхня. Слід зазначити, що в країнах Середземномор'я залучення третього сектору та органів місцевого самоврядування до державної молодіжної політики є дещо слабким, тому молодіжна політика централізована і зосереджена, в основному, на державному рівні. Рівень участі молоді в громадських організаціях також є низьким. Зауважимо, що в останні роки він зростає, а головною метою молодіжної політики стало посилення участі молоді в громадському житті. Однак, на відміну від Скандинавської моделі, що має схожі цілі молодіжної політики, Середземноморська модель у цьому вимірі не є універсалістською: базовими цілями політики є особливі групи молоді [7].

Безпосередня реалізація молодіжної політики – це робота з молоддю, яка потребує спеціальної підготовки фахівців. Щодо роботи з молоддю в країнах Європи, то за висновками експертів Директорату Раду Європи, вона залежить від вектору впливу. Тому в Європі існує п'ять концепцій роботи з молоддю, основаних на різних традиціях, змісті роботи та завданнях, що стоять перед фахівцями [10].

Першою з них є робота з молоддю. Вона характерна для Північної Європи, включаючи Німеччину, Нідерланди, Бельгію, Ірландію та Великобританію. Основні її завдання: організація вільного часу молодих людей та попередження соціального виключення маргіналізованих груп [9].

Друга – це робота яка має культурний аспект (культурні аніматори). Ця концепція характерна для країн романської групи. Робота з молоддю зводиться до організації її дозвілля: літні табори відпочинку, організація спортивних змагань, тощо.

Третім напрямом є соціальна робота, що включає в себе роботу з молоддю та культурну анімацію. Вона характерна для Нідерландів та Бельгії та спрямована на різні соціальні групи молоді і її різні потреби [8].

Наступний напрям – це робота соціальних педагогів чи соціальних просвітителів, яка об'єднує в собі два напрямки: соціальну роботу й освіту. Освітній аспект стосується позашкільного та неформального навчального процесу, який має на меті соціалізацію та соціальну інтеграцію молоді, доповнює сімейне виховання. Характерне для Німеччини, Норвегії, Австрії, Нідерландів [5].

Заключною п'ятою концепцією є професійна молодіжна політика. У країнах Східної Європи, де молодіжну політику введено відносно недавно, не має такої освітньої спеціалізації, і тому молодіжна політика впроваджується місцевими органами влади методом безпосереднього консультування відповідними структурами чи управлінням молодіжними інформаційними центрами [5].

Дослідники молодіжних проблем з метою вивчення, виявлення закономірностей функціонування та перспектив розвитку намагаються класифікувати державну молодіжну політику за певними ознаками, створюючи для цього її моделі, традиційно іменовані за назвами держав, а саме: шведська, американська, німецька. Шведська модель державної молодіжної політики передбачає значне втручання держави у стосунки суспільства і молоді, державний контроль щодо відносин суспільства та молоді. Ґрунтуючись на філософсько-соціологічній і політико-правовій концепції, в її основі лежить соціал-демократична ідея. Ця політика містить детальну правову регламентацію у сфері державної діяльності, при чому, основні аспекти закріплені не відомчою нормотворчістю, а законами. Державний контроль за цією діяльністю базується на соціальній роботі у так званих комунах та спеціальних органах, що мають координаційні повноваження і специфічні сфери прямого управління, перш за все в організації культурного розвитку молоді, її дозвілля, створення умов для професійного зростання та подальшого працевлаштування. Одна з форм цього механізму полягає у створенні мережі державних спеціалізованих закладів, а також через фінансову підтримку відповідних молодіжних організацій [2].

Протилежністю шведській моделі державної молодіжної політики є модель, що реалізується в США. Різниця перш за все стосується тієї ролі, яку відіграє держава в управлінні й організації соціальної роботи і, відповідно, правової відповідальності державних органів у вирішенні молодіжних проблем. Фактично держава бере на себе обов'язки, причому обмежені, щодо проведення заходів стосовно соціально незахищених і «неблагополучних» категорій молоді, але й у цьому випадку державою регулюються лише окремі аспекти соціального стану таких молодих людей. Тобто, модель державної молодіжної політики США передбачає державне регулювання процесу вирішення молодіжних проблем на мінімальному рівні [2; 3].

Модель Німеччини передбачає при наявності потужної законодавчої баз помірне втручання держави в життя і справи молоді та надання державної допомоги тим молодим людям, котрим вона вкрай необхідна, а також залучає широкий загал молоді до вирішення власних проблем.

Висновки. Отже, в цілому в країнах Європи нагромаджено багатий досвід формування й реалізації молодіжної політики. Характерною її особливістю є те, що така політика, головним чином, реалізується у трьох напрямках, а саме: держава, її органи та інститути громадянського суспільства займаються вирішенням актуальних проблем молоді у соціально-економічній, культурно-освітній сфері та у підтримці молодіжного руху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення / М. Ф. Головатий // Укр. наук. дослід. ін-т проблем молоді. – К.: Наукова думка. – 1993. – С. 6–10.
2. Головонько В. А. Український молодіжний рух у XXI ст. / В. А. Головонько / Укр. НДІ проблеми молоді. – К.: А.Л.Д., 1997. – 158 с.
3. Довгань Л. Проблеми державної молодіжної політики в Україні / Л. Довгань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2008/06/blog-post.html>.
4. Кербаль М. О. Зарубіжний досвід формування нормативно-правової бази щодо молодіжної політики / М. О. Кербаль // Сучас. укр. політика, політики і політологи про неї. – Вип. 13. – Київ-Миколаїв, 2008. – С. 122–129.
5. Молодежь в меняющемся обществе. – UNICEF, 2001. – 1995. – 140 с.
6. Перепелиця М. П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект): дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / М. П. Перепелиця; Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України. – К., 2001. – 202 арк. – Бібліогр.: арк. 181–202.
7. Сторожук Р. П. Молодіжна політика в Україні на шляху до євроінтеграції / Р. П. Сторожук // Актуальні проблеми державного управління: 36 наук. праць. ОРІДУ. Вип. 4 (24). – Одеса, 2005. – С. 170–178.
8. Study on the State of Young People and Youth Policy in Europe (Final report). – UN, 2001. – 147 p.
9. Report of Policy Action Team 2: Young People. – L., 2000. – P. 106–110.
10. Youth in Society: Contemporary Theory, Policy and Practice. – L.: Open University, 2001. – 260 p.

Рецензенти: Іванов М. С., д.політ. н., професор;
Смельянов В. М., к.т.н., доцент.

© Коваль Г. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 10.04.2012 р.

КОВАЛЬ Ганна Володимирівна – кандидат політичних наук, доцент, докторант кафедри державної політики та менеджменту Інституту державного управління Чорноморського державного університету імені Петра Могили, заступник директора Інституту державного управління Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: молодіжна політика в країнах світу та в Україні.